

PATRIMONIUM

STUDIA Z HISTORII NOWOŻYTNEJ
EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

TOM I

WCZEŚNIE NOWOŻYTNY CZŁOWIEK:
PRZESTRZEŃ — WŁADZA — PRAWO
W XVI–XVIII WIEKU

Redakcja

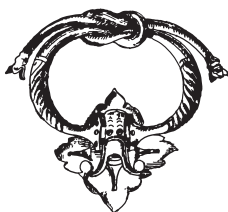
Witalij Mychałowski i Jarosław Stolicki

LAURUS
HISTORIA IAGIELLONICA
KIJÓW • KRAKÓW

2015

PATRIMONIUM

СТУДІЇ З РАННЬОМОДЕРНОЇ ІСТОРІЇ
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

ТОМ I

РАННЬОМОДЕРНА ЛЮДИНА:
ПРОСТІР — ВЛАДА — ПРАВО
XVI—XVIII СТОЛІТЬ

*За редакції
Віталія Михайловського і Ярослава Столицького*

LAURUS
HISTORIA IAGIELLONICA
Київ • Краків
2015

ЗМІСТ

Від упорядників	9
<i>Віталій Михайловський</i>	
Результативність сеймів для Подільського воєводства у 1493–1526 роках за матеріалами коронної метрики	11
<i>Юрій Зазуляк</i>	
Погрози та листи-погрози посполитих з Руського воєводства XVI століття	31
<i>Dariusz Dąbrowski</i>	
Romanowicze w polskiej historiografii nowożytnej (XVI–XVIII wieków). Pomiędzy podziwem, krytyką i zapomnieniem	45
<i>Ігор Тесленко</i>	
Маршалки двору князів Острозьких XVI — першої половини XVII століття	60
<i>Наталія Старченко</i>	
Ув'язнення шляхтича в контексті ставлення до правопорушення (Волинь останньої третини XVI — початку XVII століття)	72
<i>Наталія Білоус</i>	
Луцькі лентвійти XVI–XVII століть. Характеристика уряду та персоналії	94
<i>Мирон Капраль</i>	
«Входження в історію», або До появи історичної свідомості в українсько-руського міщанства Львова наприкінці XVI — на початку XVII століття	114
<i>Adrian Jusupović</i>	
<i>Z jednej wiary, jednego języka są i z jednego narodu słowieńskiego idą.</i> Poselstwo Lwa Sapiehy do Moskwy 1600/1601 i nadzieje z nim związane	127

<i>Ігор Сkochиляс</i> Шляхта і братства мирян у сакральному просторі Slavia Orthodoxa / Slavia Unita. Межі влади, право й практика вибору владик на елекційних соборах руської церкви XVI — початку XVIII століття	142
<i>Олексій Вінниченко</i> Депутатські сеймики Белзького і Руського воєводств в останній чверті XVI — першій половині XVII століття. Організація та невиборчі функції	169
<i>Микола Крикун</i> Документи Білоцерківського замку за 1644, 1645 і 1647 роки	189
<i>Петро Кулаковський</i> Волинський сеймик і зовнішня політика Речі Посполитої (1632–1648 роки)	211
<i>Jarosław Stolicki</i> Sejmiki ukraiinne w latach 1648–1717. Problemy badawcze	225
<i>Володимир Александрович</i> «Надвірний маляр». Замовники-можновладці та виконавці у мистецькій практиці західноукраїнських земель XVII століття	241
<i>Artur Goszczyński</i> Adam Kazanowski w czasie powstania Chmielnickiego	256
<i>Piotr Borek</i> Powstanie Chmielnickiego w wojnie domowej Samuela Twardowskiego	271
<i>Mirosław Nagielski</i> Szwecja w polityce hetmana Bohdana Chmielnickiego w latach 1648–1657	284
<i>Олексій Сокирко</i> «На послугах дому». Надвірні почти козацької старшини середини XVII–XVIII століття	307
<i>Marek Wagner</i> «Sprawy kozackie» w rachunkach hetmana wielkiego Stanisława Jabłonowskiego w latach 1685–1689	328
<i>Оксана Вінниченко</i> У правовому просторі «вірменської нації» Львова. Спадкування за заповітами: регламентація та процедура надання їм юридичної сили в XVII — першій половині XVIII століття ...	339

Наталія Білоус

ЛУЦЬКІ ЛЕНТВІЙТИ XVI–XVII ст.: ХАРАКТЕРИСТИКА УРЯДУ ТА ПЕРСОНАЛІЇ

У статті подається коротка характеристика уряду луцького лентвійта — заступника в'їта, який виконував переважно судові функції. Протягом досліджуваного періоду лентвійтство в Луцьку пережило свого роду еволюцію. У XVI ст. особа лентвійта була тісно пов'язана з дідичним в'їтом або близькими до його оточення людьми. У більшості випадків його призначав сам в'їт з числа своїх слуг, лише зрідка ця компетенція переходила до міської ради, яка висувала свого обранця. З 1607 р. і далі лентвійтство стабільно тримали в руках міщани, що може свідчити про те, що в'їти відтоді почали менше контролювати сферу міського судочинства, а самоврядні права міщан дещо розширилися. У додатку публікуються складений автором перелік луцьких лентвійтів XVI–XVII ст. та тестамент колишнього лентвійта 1628 р.

Ключові слова: в'їт, лентвійт, магдебурзьке право, Луцьк, Річ Посполита, XVI–XVII ст.

Інституція лентвійта (лат. — *advocatus provincialis*; нім. *Landvogt*) з'явилася в німецьких землях у XIII ст., де ці урядники представляли інтереси князя/землевласника на окремій території/землі (нім. *Land*), наділялися особливими повноваженнями при зборі податків, були важливим інструментом в управлінні, процесі повернення земельної власності і збереження добробуту¹. У середині XIII–XIV ст. ця інституція з'явилася у польських містах, заснованих на німецькому праві, де лентвійтами були урядники, які заступали князів/власників міст під час проведення судових засідань, були наділені адміністративно-поліційними функціями. У XV–XVII ст. у тих містах, де міська громада викупила в'їтства, цей уряд став виборним, його компетенція трансформувалася і вже не відповідала своєму первісному

¹ Hoke R. Landvogt // Adalbert Erler, Ekkehard Kaufmann (Hrsg.): Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte. Band 2: Haustür — Lippe. — Berlin, 1978. — S. 1597–1599.

призначенню й набула нової назви (лат. *viceadvocatus*; пол. *landwójt, lentwójt, podwójt*). Лентвійти виступали заступниками війтів, виконуючи переважно судові функції². У Кракові цей міський уряд ліквідував король Казимир III ще у XIV ст., у той час як у багатьох дрібніших польських містах він продовжував існувати до 30-х рр. XVIII ст.³ Лентвійти повсюдно згадуються в містах Великого князівства Литовського від початку XVI ст.

Лентвійтівство рідко ставало предметом окремого розгляду істориків. У польській історіографії спеціальну увагу цій темі приділили Юзеф Мазуркевич (1962), Антоній Гонсьоровський (1966) і Ян Тенговський (1996)⁴. Ришард Шигел у монографії, присвяченій соціальним конфліктам у Любліні в першій половині XVI ст., зупинився на розгляді уряду судового війта, за який точилася боротьба між поспільством і міською радою. Лава, очолювана війтом, становила осібний міський уряд у Любліні. Після викупу війтівства міською громадою лентвійт став підконтрольним раді міським урядником. У 1546 р. міська рада підписала з тодішнім лентвійтом Адамом Кшинецьким угоду, на підставі якої той зобов'язувався сплачувати щороку райцям 8 флоренів. Відтоді доходи від війтівсько-лавничого суду перестали надходити до міської скарбниці, а спрямовувалися до кишень війта і райців. Надалі у Любліні лентвійт обирався з кола «старих» райців, які повністю підпорядкували собі війтівсько-лавничий суд⁵. Подібна ситуація склалася і в Познані⁶.

В українській історіографії відсутні спеціальні роботи на дану тематику. Ця інституція епізодично розглядалася у фундаментальній праці Михайла Владимирського-Буданова, де наводяться декілька прикладів з джерел стосовно лентвійтів волинських міст (за винятком Луцька) кінця XVII–XVIII століть⁷. Володимир Антонович у передмові до видання «Акты о городах. 1432–1798» наголосив на тому, що з отриманням міськими громадами самоврядування за магдебурзьким правом війти втратили у містах судову владу

² Mazurkiewicz J. O zmianach treści terminu landwójt // *Czasopismo Prawno-Historyczne*. — 1962. — Т. XIV. — З. 2. — С. 171–174; Tęgowski J. Landwójtowie i sołtysi wielkopolscy XIII wieku // *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej: zbiór studiów*. Т. VII. / Pod red. Stefana K. Kuczyńskiego. — Warszawa, 1996. — С. 129–134.

³ Góralski Z. *Encyklopedia urzędów i godności w dawnej Polsce*. — Warszawa, 2000. — С. 114–115.

⁴ Mazurkiewicz J. O zmianach treści terminu landwójt... — С. 171–174; Gąsiorowski A. «Districtus» w Wielkopolsce początków XIV wieku // *Roczniki Historyczne*. — 1996. — Т. XXXII. — С. 81 i inne; Tęgowski J. Landwójtowie i sołtysi wielkopolscy XIII wieku... — С. 129–134.

⁵ Szczygieł R. *Konflikty społeczne w Lublinie w pierwszej połowie XVI wieku*. — Warszawa, 1977. — С. 160–162.

⁶ Maisel W. *Sądownictwo miasta Poznania do końca XVI w.* — Poznań, 1961. — С. 187.

⁷ Владимирский-Буданов М.Ф. *Німецьке право в Польщі та Литві. Розвідки про міста і міщанство на Україні-Руси в XV–XVIII в.* — Львів, 1903. — Ч. 1.

над міщанами, яка перейшла до лентвійтів. Ця засада стосувалася і Луцька, де дідичні війти мали спадкові права на свої земельні володіння, але судова влада у місті належала виборному міщанами урядникові — лентвійтові, що, однак, за нашими спостереженнями, не відповідало дійсності. Історик зазначає, що у XVII ст. від шляхетських війтівств залишився тільки титул, судова влада втратила своє значення і війтівства, подібно до староств й інших бенефіцій, роздавалися королем шляхтичам за військові заслуги⁸.

Метою даної статті є спроба коротко охарактеризувати уряд луцького лентвійта XVI–XVII ст. та встановити хронологічний перелік цих урядників на підставі виявлених джерел, які, на жаль, є фрагментарними. На сьогодні збереглися лише дві луцькі міські книги — війтівсько-лавнича за 1600 та магістратська 1638–1640 рр., тому основу нашого дослідження склали передусім луцькі ґродські книги, що зберігаються у фондах Центрального державного історичного архіву України у м. Києві.

Згідно з нормами маґдебурзького права, судовою колеґією — лавою — повинен був керувати війт. У Луцьку, подібно до інших міст Великого князівства Литовського, лаву очолював лентвійт. Цей уряд у місті, вірогідно, з'явився тоді, коли війтівство перейшло до рук шляхти, яка не бажала головувати у міському суді й обирала собі заступників, наділених судовими функціями. Найраніша джерельна згадка про луцького лентвійта припадає на 1538 рік: ним тоді був Ян Грабинський, дворянин королеви Бони⁹ (хоча, звісно, не можемо виключати того, що цей уряд у Луцьку з'явився раніше¹⁰). У 1540 р. ця ж особа згадується як луцький війт¹¹, який, очевидно, війтом

⁸ «Войтовства становятся новымъ видомъ землянскихъ бенефіцій и въ этомъ качествѣ переходятъ по наслѣдству, продаются, закладываются и обмѣниваются на земскія имѣнія ихъ владѣльцами. Такъ королева Бона купила Луцкое войтовство у дочекъ войта луцкого Яна и потомъ промѣняла часть доходовъ, принадлежавшихъ войтовству, луцкому старостѣ, князю Сангушку-Кошырскому, за нѣсколько сель, приписанныхъ къ Луцкому замку. Исчисляя доходы и дома, принадлежавшіе войтовству и переуступаемые старостѣ, королева ясно высказываетъ въ мѣнковой записи, что войтовство уже совершенно почти утратило свое судебное значеніе». Див.: Антонович В. Предисловіе // Архив Юго-Западной России, издаваемый Временною комиссіею для разбора древнихъ актов, учрежденной при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе (далі — АЮЗР). — Ч. 5. — Т. 1. — К., 1869. — С. 28–29.

⁹ Lietuvos Metrika. Knyga nr 20 (1536–1539) / Parengė R. Ragauskienė, D. Antanavičius. — Vilnius, 2009. — № 90. — P. 151; № 159. — P. 231.

¹⁰ Наприклад, у Києві лентвійт вперше згадується у скарзі київських міщан на воеводу від 18 червня 1522 р. Див.: Российский государственный архив древнихъ актов, г. Москва (далі — РГАДА). — Ф. 389: Литовская метрика. — Оп. 1. — Д. 10. — Л. 86; Lietuvos Metrika. Knyga nr 10 (1440–1523) / Parengė E. Banionis, A. Baliulis. — Vilnius, 1997. — № 100. — P. 97; Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археологической комиссіею. — Т. 2 (1599–1637). — СПб., 1865. — № 108. — С. 131–133.

¹¹ РГАДА. — Ф. 389. — Оп. 1. — Д. 39. — Л. 473; Михайловський В. Соляні шляхти до Луцька, Володимира та Кременця за історичними записами Коронної метрики 1539 р. //

був лише *de facto*, продовжуючи виконувати переважно судові функції, у той час як маєтність луцького в'їта належала королеві Боні.

Відомо, що 29 вересня 1544 р., передаючи у фримарк* луцьке в'їтвство старості кн. Андрієві Сангушкові-Кошерському, королева Бона застерегла, що доходи від того уряду вона переказала луцькому старості, але йому та його нащадкам не можна було обирати лентвійтів. Відтоді луцький в'їт *de jure* мав би втратити судові функції і право призначати лентвійта. Ця прерогатива тоді належала винятково міській раді і поспільству:

нижли князь, староста луцкий и потомки его не маюи лантвойта обирати и встановляти, лєч бурмистровє и рядцы, и все посполство маюи собѣ лантвойта обирати, и кого они оберут, того єму приняти и нам дати знати, тогда з волею нашою оного лантвойта им мѣти...¹²

Утім, ця засада надалі часто порушувалася. Зазвичай дідичні луцькі в'їти втручалися у вибори судового в'їта або призначали кандидатуру з числа своїх слуг-шляхтичів. Серед луцьких лентвійтів траплялися навіть замкові урядники: підключий луцького замку Денис Богусевич Несвицький (1562), возний Фронц Бромирський (1595)¹³.

Про тісні зв'язки в'їтів з лентвійтами говорить той факт, що останні часто мешкали у великому в'їтвському будинку на ринку, а в'їти — поза містом у своїх маєтках. Протягом XVI ст. у цьому ж будинку відбувалося лавниче судочинство, зберігалися в'їтвсько-лавничі книги. Ці традиції були порушені в XVII ст., коли ратуша стала основним місцем засідання міського суду, а в'їти замість лентвійтів поселяли у в'їтвському будинку своїх слуг. Так, наприклад, у 1628 р., за в'їтвства Андрія Загоровського, в цьому будинку мешкав його слуга — пан Покрицький¹⁴. Ще одним фактом, що вказує на тісні зв'язки в'їта з лентвійтом є скарга, занесена 10 вересня того ж року до луцької гродської книги. Лентвійт Костянтин Яцкович, захищаючи інтереси в'їта, поскаржився на райців, звинувативши їх у тому, що вони

Записки НТШ. — Т. CCLXIV. Праці історично-філософської секції. — Львів, 2012. — С. 412, прим. 131.

* Фримарк (старопол. frumark) — заміна, обмін. У даному випадку йдеться про те, що королева Бона відступила луцьке в'їтвство взамін на деякі маєтності у Мельницькій волості, а саме: села Бруховичі, Козлиничі, частину Головб.

¹² Оригінал: Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. — Zbiór dokumentów pergaminowych. — Sygn. 4805. Опубл.: АЮЗР. — Ч. 5. — Т. 1. — № X. — С. 46.

¹³ Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі — ЦДІАУК). — Ф. 25: Луцький гродський суд. — Оп. 1. — Спр. 4. — Арк. 163 зв.; Спр. 48. — Арк. 590.

¹⁴ «Возный ... позов головный трибунальский радомский в месте Луцком в доме войтовском, где на тот час шляхетный пан Покрицкий, слуга уроженого пана Андрея Загоровского, войта луцкого мешкает, положил и о положеню тому ж пану Покрицкому и челяднику на тот час будущому оповедал». Див.: ЦДІАУК. — Ф. 25. — Оп. 1. — Спр. 158. — Арк. 944.

на ратуши дня нинешнего раду свою мели и оную на позъвахъ и манъдатахъ имени и прозвиски выражонные будут о то, иж они под початок ярмарку луцького в року теперешнем отправуючого се, заседши на ратушу тамъ се вси споломъ привата суа авъторитате, нарадившисе не ведати для якое причины, одиймуючи пожитки упривилиеваные ярмарковые его мл. пану войтови¹⁵.

Йшлося про те, що бурмистр Олександр Бедерман, райці Ян Матвійович, Нестор Ювкович та Матяш Ясинський, змовившись зі «старими» райцями Шимоном Злоторовичем, Трушом Матюшковичом, Семеном Терешковичем та Федором Семеновичем, а також з цехмістрами, оголосили публічно на луцькому ярмарку про те, щоб купці не сплачували на користь вїта жодних податків (які мав збирати лентвїйт зі слугами) і всі спірні питання вирішували тільки в ратуші, а не у вїтївському суді, де головував лентвїйт. Через ці дії райців вїйт нібито зазнав збитків на суму 500 зол. пол.¹⁶.

Протягом XVI–XVII ст. у Луцьку вїйт залишався головною особою в системі управління містом. Варто зауважити, що лише в XV ст. цей уряд тримали міщани, а вже в 1548 р. він перейшов до рук заможної місцевої шляхти Борзобогатих, далі — Єло-Малинських, Жоравницьких, у першій половині XVII ст. — Рогозинських, Загоровських. У другій половині XVII ст. цей уряд належав шляхтичам Кордишам, прибульцям татарського походження із Брацлавщини¹⁷.

Наприкінці XVI — на початку XVII ст. луцьке вїтївство часто було предметом купівлі-продажу, застави, оренди¹⁸. Прикметно, що в Луцьку в оренду віддавалося не тільки вїтївство, а й лентвїтївство. Протягом досліджуваного періоду зафіксовано чотири таких випадки: в період з 1 листопада 1591 р. по 10 травня 1592 орендарем лентвїтївства був ремісник-золотар Бальцер Берлінський; з 21 березня по 11 листопада 1606 р. та 9–14 січня 1607 р. — Максим Томилович; у 1638 р. — Роман Лєвонович; у 1658 та 1666 р. — Теодор Соловецький (див. *Додаток 1*).

У випадку відсутності лентвїйта в місті його функції міг виконувати старший лавник. До компетенції колегії лавників або лави, яка засідала під формальним керівництвом вїйта, а фактичним — лентвїйта, належав розгляд кримінальних та цивільних справ. У місті щороку обирали 5–7 лавників з середовища повноправних городян місцевого походження, часто — з числа цехмістрів. Так, наприклад, у 1616 р. згадуються три лавники, які були цехмістрами трьох різних цехів: Харко Юскович — кравецький і кушнірський, Федір Нагоньчий — ковальський, Томило Несміянович — швець-

¹⁵ ЦДІАУК. — Ф. 25. — Оп. 1. — Спр. 163. — Арк. 401 зв. — 402 зв.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Детальніше про луцьких вїтїв ітиметься в окремому дослідженні.

¹⁸ Заяць А. Є. Інститут вїтївства в містах Волині XVI — першої половини XVII ст. // Центральна і Східна Європа в XV–XVIII ст. — Львів, 1998. — С. 106–112.

кий¹⁹. Найдовше — по 10 років — урядували такі лавники: Сава Томилович (1587–1611), Стефан Булгак (1624–1639), Іван Стефанович (1626–1637), Роман Лєвонович (1637–1647).

У Луцьку зрідка траплялися випадки суміщення водночас двох урядів — бурмістра і лентвійта: у 1638 р. таким «сумісником» був Шимон Злоторевич²⁰, у 1639–1641 рр. він уже згадується тільки як лентвійт²¹. Подібна практика в ті часи була поширеною також у Києві²² та Вільні²³.

За нашими підрахунками, протягом досліджуваного періоду близько 30 з 52 відомих на сьогодні нам лентвійтів мали міщанське коріння. Деякі з них, наприклад, Степан Маскович Пінчук урядовав найдовше — з незначними перервами у 1561, 1564, 1567, 1568, 1569, 1573 роках, інші недовго — Василь Григорович у 1561 р., Василь Костя у 1564, 1565 рр. 16 грудня 1583 р. на цей уряд обрали колишнього лавника Яна Озембловського²⁴, а вже у 1585 р. — колишнього міського писаря Богуша Ванковича, який тримав його з перервами до 1592 р., а також у 1596 р. Його наступником став війтівський писар — Ярош Шустич (1598–1606). Сім років з перервами (1607–1610, 1615–1619) врядував райця Олександр Бедерман, якого змінили інші райці — Ян Матвійович (1619) і Михайло Половкович (1620–1622). Шість років урядовав колишній лавник і райця Федір Липка (1643–1649), сім років — Каспер Кубінський (1680–1687). Врядкування Яна Даргача, цирульника за професією, розтягнулося на кілька років зі значними перервами (1667, 1673, 1675, 1691).

Місцеве коріння не завжди слугувало за критерій вибору на посаду в міському уряді. Чимало прибульців з коронних земель осідали у волинських містах. Часто вищий рівень освіти й заможності порівняно з місцевими міщаними ставив їх у вигідніше становище і надавав кращі стартові можливості для кар'єрного зростання. Прикладом тому може слугувати кар'єра міщанина-купця шотландського походження Олександра Бедермана (Бендермана), який на початку XVII ст. прибув до Луцька з Любліна. З перервами у 1611–1612, 1623, 1625, 1627, 1628 рр. він обирався райцею²⁵. Був одружений з луцькою міщанкою Анастасією Матвіївною, сестрою райці Яна Матвійовича, який

¹⁹ РГАДА. — Ф. 389. — Оп. 1. — Кн. 206. — Л. 143.

²⁰ «Przede mną Szymonem Złotorowiczem burmistrzem na ten czas i namiestnikiem woitowstwa łuckiego...»; «Przede mno Szymonem Złotorowiczem raico i lętwoitem łuckim...». Див.: ЦДІАУК. — Ф. 23: Луцький магістрат. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 36, 60, 74 зв.

²¹ Там само. — Арк. 93, 168 зв.; Ф. 25. — Оп. 1. — Спр. 227. — Арк. 264, 509.

²² Білоус Н. Київ наприкінці XV — в першій половині XVII ст. Міська влада і самоврядування. — К., 2008. — С. 113–114.

²³ Ragauskas A. Vilniaus miesto valdantysis elites XVII a. Antrojoje pusėje (1662–1702 m.). — Vilnius, 2002. — S. 83.

²⁴ ЦДІАУК. — Ф. 25. — Оп. 1. — Спр. 30. — Арк. 717.

²⁵ ЦДІАУК. — Ф. 25. — Оп. 1. — Спр. 90. — Арк. 401, 488; Спр. 160. — Арк. 935; Спр. 166. — Арк. 92 та ін.

у 1619 (на один рік) також став лентвійтом, а далі тривалий час обирався райцею. Родина побудувала кам'яницю на Ринковій площі²⁶, яку 9 квітня 1625 р. передала на три роки в оренду Миколаю Нападівському в рахунок позиченої суми 1000 злотих. З цієї суми Бедермани зобов'язувалися виплачувати щороку по 100 злотих на користь братської церкви²⁷. У 1648 р. Луцьке братство відібрало у спадкоємців померлого на той час Олександра Бедермана (дружини і синів Яна і Олександра) «бендерманський ґрунт» в рахунок невиконаних 300 злотих, які заповів на його користь М. Нападівський²⁸. Молодший син Бедерманів — Ян — був писарем Руської канцелярії у Варшаві (1631–1652)²⁹.

З родини емігранта походив лентвійт Ян Гепнер, аптекар за професією, який був лавником у 1633–1635 рр., а в 1636–1637 рр. — лентвійтом, у 1640 р. був обраний райцею³⁰ і далі до смерті згадується як старий райця. Помер він під час Хмельниччини, передавши свою родину під опіку волинському воеводі князеві Адамові-Олександрові Сангушку³¹. За життя в Луцьку він став заможним міщанином, побудував поблизу ратуші кам'яницю, яку успадкували його діти. Старший із синів — Флоріан — разом з нащадками О. Бедермана «прославився» тим, що грабував будинки багатих сусідів під час козацьких воєн у середині XVII ст., внаслідок чого у 1653 р. декретом міського суду вони були покарані інфамією³². У 1660–1661 рр. інші нащадки Яна Гепнера — Войтех і Урбан — змагалися за спадок своєї померлої сестри Іванни з її другим чоловіком — Самуелем Флякою, колишнім підписком Руської канцелярії³³, який привласнив і спустошив відому гепнерівську кам'яницю. Сестра скаржників була достатньо заможною жінкою, оскільки отримала чимале майно у спадок від першого чоловіка — Олександра Бедермана

²⁶ «...в самом рынку на рогу водле улички на Глушец на лавки идучое лежачом и межи домами, з одное стороны от дому пана Яна Матфеевича, а з другое стороны през тую уличку от дому пана Ивана Половковича, писара местского, месчан луцких, тылом к Глушцови и к валови около места идучому, а воротами перед ними въездными в рынокъ стоячому». ЦДІАУК. — Ф. 25. — Оп. 1. — Спр. 141. — Арк. 530 зв.

²⁷ «...на каждый рок по 100 золотих до церкви Брацкое луцкое Заложения Честного Креста на початку каждого року на Великую Ноч рускую 50 золотих, а на Пост Великий русский на неделю уступную, водлуг того ж запису другую 50 золотих». Там само. — Арк. 531.

²⁸ ЦДІАУК. — Ф. 25. — Оп. 1. — Спр. 260. — Арк. 505 зв.–507. Опубл.: Архів Української Церкви. Серія 2. — Вип. 1. Історія Луцького братства та братського монастиря 1617–1833 р. / Підгот. М. Довбищенко. — Луцьк, 2014. — С. 265–266.

²⁹ Кулаковський П. М. Канцелярія Руської (Волинської) метрики 1569–1673 рр. Студії з історії українського регіоналізму в Речі Посполитій. — Острогож — Львів, 2002. — С. 169–171.

³⁰ ЦДІАУК. — Ф. 23. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 130 зв., 131.

³¹ Там само. — Ф. 25. — Оп. 1. — Спр. 272. — Арк. 375–375 зв.

³² Там само. — Оп. 1. — Спр. 278. — Арк. 357–358 зв.

³³ Кулаковський П. М. Канцелярія Руської (Волинської) метрики... — С. 188.

(брата Яна), а також від своєї сестри Гальшки та інших родичів: «в достатку золоте, сребре, перлах и клейнотах, шатах и иных велю охендствах ... в розных речах немало мела»³⁴. Родина Гепнерів була добре відома у той же період у Варшаві і Львові³⁵.

На жаль, невідомо, чи всі лентвійти знали на міському праві і наскільки були освічені. На перебіг професійної кар'єри впливали, як і деінде, такі чинники, як майновий статус, зв'язки з війтом, протекція. Прикладом тому може бути кар'єра Парфена Голузки, який народився у містечку Горохів Луцького повіту, у багатодітній сім'ї. З часом перебрався до Луцька і влаштувався на службу до дружини волинського воєводи: 14 вересня 1587 р. він згадується як слуга пані воєводиної³⁶ поміж п'яних нападників на міщанську сторожу вночі. Парфен купив будинок у єврейки Лейби Мейдовни та її сина Мошка поблизу Троїцької церкви (див. його тестамент, датований 4 серпня 1628 р., *додаток 2* до статті).

У лютому 1596 р. орендар луцького війтівства Григорій Колмовський призначив П. Голузку лентвійтом. Будучи новою людиною у міщанській спільноті, неосілим на території міської юрисдикції, та маючи загалом погану репутацію, він одразу викликав зневагу і ненависть у міщан, які почали на нього скаржитися. Зі скарги, внесеної до книг Луцького гродського суду, дізнаємося про те, що Колмовський

на сконченю дней февраловых оставил от себе в дворе своем лантвойтом Парфена Голузку также в праве местском неоселого, пъяницу и костьру з ушима обрзанными, и не давши вряду местскому о том знати, сам проч з места отъехал. Который вже, яко маемо справу, не в дворе пана Колмовского, але на Жидовской улицы в корчмах пъяючи и в карты играючи, не з лавниками, але с подвойскими войтовскими заседает, судит и вины также горелчаные и врядовые пересуды, паметные и крижовые на людех вытегает и берет³⁷.

Коли 28 лютого в ратуші розглядалася судова справа між міщанином Андрійцем Янковичем і євреєм Мошком Песиховичем, туди завітав Парфен Голузка і, зі слів міщан, будучи у нетверезому стані і не маючи доручення війта, хотів головувати в суді. Міські урядники категорично виступили проти, про що заявили возному Пилипові Верпеті:

³⁴ ЦДДАУК. Ф. 25. — Оп. 1. — Спр. 289. — Арк. 451 зв. — 452 зв.; Спр. 294. — Арк. 27, 97–101, 347.

³⁵ Див., наприклад: *Kapral M. Urzędnicy miasta Lwowa w XIII–XVIII wieku.* — Toruń, 2008. — № 248, 647.

³⁶ Волинським воєводою на той час був Януш Острозький (1584–1593), але тут мається на увазі дружина попереднього воєводи Богуша Корецького (1572–1576), оскільки, по-перше, в джерелі йдеться про напад слуг Юхима Корецького, по-друге, П. Голузка не фіксується серед слуг князів Острозьких. Див.: ЦДДАУК. — Ф. 25. — Оп. 1. — Спр. 37. — Арк. 833 зв.

³⁷ ЦДДАУК. Ф. 25. — Оп. 1. — Спр. 49. — Арк. 117–118.

Мы видечи, иж чоловікъ естъ опилый не толко розсудити, але и слова ледве промовити мог, а бачечи иж межи сторонами о речи немалые sprawy кривавые за собою потягаючи идет, оному Голузце поведилисмо, абы ся тым не ображал, же с ним заседати и тое sprawy отпраовати не хочем сколку причинъ: една — жес на сес час ест чоловікъ пьяный, другая — же никоторое ведомости от пана Колмовского его лист ест лантвойтом о собе не даешъ, и третья — же в праве нашем не естъ оселый.

На що Парфен Голузка пригрозив міщанам розправою від пана вїйта і пішов геть. Далі міщани «водле права своего майдебурского» вирішили, що міський суд очолить досвідчений урядник — старший лавник Семен Федорович, «который и перед тым часто местце пана войтово в небытности его заседал»³⁸, а отже, де-факто і так виконував функції лентвійта. Таким чином, виступивши проти вїйтівського слуги, який «ся менит быти лантвойтом в ратушу», міщани хоч і тимчасово, але відстояли свої самоврядні права. Щоправда, така ситуація тривала недовго: у 1597 р. новий орендар вїйтівства луцький підкоморій Ян Харленський поставив лентвійтом свого слугу — Олександра Ворону Боротинського³⁹, якого наступного року замінили інші слуги⁴⁰.

Після того випадку майже 25 років про Голузку джерела нічого не згадують. Але у 1620, 1621, 1624 рр. він знову фігурує як лентвійт, а з 1625 р. і до кінця життя виконував функції вїйтівського писаря. Дітей Голузка не мав, тож усе майно дісталось дружині Федорі, його єдиній спадкоємиці. Значимо, що своїм братам і сестрам лентвійт нічого не відписав, хоч вони, вірогідно, сподівалися, що після смерті свого «кривного» дістануть якусь частку майна⁴¹. Уже через рік після смерті його могутній сусід — Домініканський монастир — почав претендувати на землі Голузки і подав скаргу до гродського суду, де на рочках розглядалася справа про «недопущене интромисии в добра лежачие неякого Парфена Голузки»⁴².

³⁸ Там само. — Арк. 118 зв. — 119. Зокрема, 22 квітня 1594 р. возний генерал Іван Покошевський підтвердив той факт, що старший лавник Семен Федорович замість чинного лентвійта Миколая Чарнацького, слуги орендаря вїйтівства Г. Колмовського, чималий час головував у міському суді: «...былем тут в Луцку на потребе панов мещан в дому Семена Федоровича, лавника присяглого места Луцкого, там же за оказаньем особ звышпомененых застал есми и видел немалый часть седель яко наместник пана Колмовского, будучи на местцу лантвойта луцкого пана Миколая Черънацкого славетный Семен Федорович, с прав або акъый людей местцъкихъ, кгда водлугъ права майдебурского декрету на што учинилъ або присягу всказалъ». Див.: Там само. — Спр. 45. — Арк. 514 зв.

³⁹ ЦДДАУК. — Ф. 25. — Оп. 1. — Спр. 50. — Арк. 135, 667.

⁴⁰ Там само. — Спр. 51. — Арк. 222 зв.; Спр. 53. — Арк. 322. (див.: Додаток 1).

⁴¹ У 1626 р. склалася аналогічна ситуація, коли помер їх молодший брат Лаврентій, майно якого розділили порівну між усіма братами і сестрами. Тоді Парфенові дісталася частка майна вартістю в 50 зол. пол., від якої він відмовився на користь братів і сестер, змусивши їх, однак, віддати 20 злотих «на porawę i podratowanie dzwonnicy» церкві Св. Трійці, біля якої він мешкав. Див.: Ф. 25. — Оп. 1. — Спр. 168. — Арк. 769–770.

⁴² Там само. — Арк. 552.

Історія з лентвійтством Голузки не була поодиноким. За п'ять років оренди луцького війтівства Григорієм Колмовським (1592–1596) міщани зазнавали частих знущань і збитків від нього особисто та його слуг. Так, 4 березня 1596 р. міські урядники прийшли до луцького гроду зі скаргою на Колмовського, звинувачуючи його в частій зміні лентвійтів, які відмовлялися судити в ратуші, не зналися на магдебурзькому праві, стягали з міщан надмірні побори, через що чимало мешканців залишили місто. Зокрема, міщани згадували «неякогос Игнатка», який стягав з них «над права и волности вины горелчаные и врядовые пересуды, памятные и крижовые», чим завдав їм збитків на 1500 злотих, а потім втік до козаків⁴³. Після цього Колмовський, зі слів міських урядників, «хотечи еще далее место уничтожити», призначив лентвійтом Фронца Бромірського, який також стягав надмірні побори і «до немалых шкоды место приправил», завдавши міській громаді збитків на 2 тисячі злотих⁴⁴.

Кожна зміна війта або навіть орендаря війтівства в Луцьку ставала приводом для заміни лентвійта. Траплялися навіть випадки, коли впродовж одного року на цьому уряді тричі змінювалися кандидати, як це сталося, наприклад, у 1598 р., коли у квітні Яроша Шустича замінив Абрам Линевський, якого у вересні заступив Флоріан Лостайський, слуга орендаря війтівства луцького підкоморія Яна Харленського. У 1599 р. Ярош Шустич знову згадується як лентвійт, але пробув ним недовго і поступився Якубові Козицькому, який урядував з травня по листопад 1600 р., потім на дуже короткий час — у березні 1601 р. передав лентвійтство Я. Шустичу, але з квітня по липень знову врядував. З 1602 по 1606 р. Я. Шустич урядував безперервно, але тимчасово з березня по листопад 1606 р. віддавав лентвійтство в оренду Максиму Томіловичу. (Див. *Додаток 1*.)

У 1607 р. «чехарда» зі зміною лентвійтів майже закінчилася: у лютому цей уряд обійняв райця Олександр Бедерман, і відтоді до кінця XVII ст. на ньому фігурували переважно міщани — обранці міської ради. Важко сказати, чим були обумовлені такі зміни у політиці тодішнього війта Марка

⁴³ «Постановившисе ... славетные бурмистры, райцы и лавники, и все мещане места Луцкого на пана Григоря Колмовского, закупника войтовства луцкого, жаловали и оповедали тыми словы, иж дей от того часу, яко пан Колмовский войтовство луцкое закупил вже през килка десят чловека на местце свое лантвойтами бояр и подданных своих зоставовал и в дворе своемъ, а не на местцу судовом справы и суды отпраовати росказовал над право и волности наши, о што мы все против пана Колмовского врядовне чинити не занехивали, межы которыми лантвойтами его теж и иншие были люде учтивые, толко в праве нашом пред ся неоселые и неприяглые, которые не заховавши ся водле права нашего майдеборского вины, пересуды, паметные, записные и крижовые на людех брали и вытегали, и до немалое шкоды место приправили, и люде з места проч розогнали...». Див.: ЦДІАУК. — Ф. 25. — Оп. 1. — Спр. 49. — Арк. 117.

⁴⁴ Там само. — Арк. 117 зв.

Жоравницького. Навряд чи він переконався в тому, що часта зміна лентвійта негативно відбивалася на вйтівсько-лавничому судочинстві. Можливо, вйт втратив інтерес до судової влади в місті, або це могло статися під тиском міської громади. Але, скоріш за все, міська рада змогла відкупитися від вйта або укласти з ним якусь угоду з ініціативи чи за допомогою заможного і впливового в місті райці О. Бедермана, що загалом можна вважати перемогою міською громади.

11 травня 1611 р. Марко Жоравницький продав луцьке вйтівство Олександрові Загоровському⁴⁵, який врядував до 1620 р. За часів вйтівства останнього змінилося всього троє лентвійтів-міщан. За часів довгого тридцятирічного правління Андрія Загоровського (1621–1651) лентвійтами ставали переважно луцькі райці. Виняток становить Криштоф Немиський, який 16 лютого 1628 р. згадується як «славетний Криштоф Немиський лантвойт»⁴⁶, а далі фігурує як шляхтич. У липні того ж року він отримав у заставу під 60 зол. пол. від Олександрів і Яна Підгаєцьких лан поля і сіножать на передмісті Луцька біля р. Стир⁴⁷. 1 вересня того ж року він згадується як «колега» луцьких бурмистрів, які делегували його разом з вйтівським слугою паном Покрицьким збирати у місті податки, згідно з поборовим універсалом⁴⁸. 11 вересня 1609 р. Немиський фігурує як рукодашний слуга Олександра Красинського, якого він «зрадив», побивши іншого його слугу — Лясковського, а потім рятувався втечею⁴⁹.

* * *

Отже, протягом досліджуваного періоду особа лентвійта в Луцьку була тісно пов'язана з вйтом. Попри заборону королеви Бони 1544 р. лентвійта у більшості випадків призначав сам дідичний вйт з кола близьких до його оточення людей, зокрема, з числа слуг-шляхтичів. У XVII ст., незважаючи на те, що вйтівство залишалось спадковим, усталилась практика призначення на цей уряд представника міської ради зі «старих» райців, тобто райців з попередніх каденцій, або ж ним ставав старший лавник. З 1607 р. і далі лентвійтівство тримали переважно міщани, що може свідчити про те, що вйти відтоді почали менше контролювати сферу міського судочинства, хоча формально лентвійт і далі залишався підпорядкованою вйтові особою. На-

⁴⁵ ЦДІАУК. — Ф. 25. — Оп. 1. — Спр. 90. — Арк. 640.

⁴⁶ Там само. — Спр. 161. — Арк. 564 зв.

⁴⁷ Там само. — Спр. 163. — Арк. 304.

⁴⁸ Там само. — Арк. 386.

⁴⁹ «...менованый Немыский, уникаючи права и того ексцесу своего од менованого пана своего неодповедне одишол, пана своего в том зрадил и до шъкодъ, то ест до заплаченя тое заруки тысячу коп гр. лит. приправил, о чом тоъ декрет трибуналский всказаня тое заруки на пану Красинскомъ за виступокъ того Немыского, такъже и позовъ тот ширей в собе обмовляют...». Там само. — Арк. 404.

самкінець зазначимо, що уряд луцького лентвійта потребує подальшого комплексного дослідження з урахуванням стосунків цих урядників з війтами, діяльності усього міського уряду та особливостей його функціонування.

Додаток 1

ПЕРЕЛІК ЛУЦЬКИХ ЛЕНТВІЙТИВ XVI — XVII СТОЛІТЬ

Скорочення:

ВЛК — вйтівсько-лавничі книги (Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas fundamentālās bibliotēkas. — R-7348).

ЛГК — Луцькі гродські книги (ЦДІАУК. — Ф. 25. — Оп. 1).

ЛМ — Книги Литовської метрики (РГАДА. — Ф. 389. — Оп. 1).

М — Міська луцька книга (ЦДІАУК. — Ф. 23. — Оп. 1. — Спр. 1).

* — орендар лентвійтства.

1 Ян Грабинський, дворянин королеви Бони

Згад. 25 I 1538, 16 XII 1538

(ЛМ-20. — Арк. — 146 зв.; публ.: Lietuvos Metrika. Knyga № 20 (1536–1539).

Parengė R. Ragauskienė, D. Antanavičius. — Vilnius, 2009. — № 90. — P. 151;

№ 159. — P. 231)

2 Андрій Понятовський, шляхтич

Згад. 28 XII 1548 (ЛМ-32. — Арк. 34–34 зв.), далі — кременецький вйт

3 Якуб

8 III 1558 (ЛГК 1. — Арк. 25 зв.)

4 Каспер Свідерський

19 VII — 4 VIII 1560 (ЛГК 1. — Арк. 112, 123 зв.)

5 Степан Маскович Пінчук

10 V 1561 (ЛГК 3. — Арк. 103 зв.);

14 VIII — 25 IX 1564 (ЛГК 6. — Арк. 183, 227 зв.);

26 VI 1567 (ЛГК 9. — Арк. 281) — 9 IX 1569 (ЛГК 11. — Арк. 460);

2 II 1570 (ЛГК 12. — Арк. 79);

27 III 1573 (ЛГК 14. — Арк. 47) — 15 IX 1573 (ЛГК 14. — Арк. 372 зв.)

6 Василій Григорович

13 X 1561 (ЛГК 3. — Арк. 222 зв.)

7 Денис Богушевич Несвицький, шляхтич, підключий луцького замку

9 VIII 1562 (ЛГК 4. — Арк. 163 зв.)

- 8 Василь Костя Пінчук**, райця
 28 I 1564 (ЛГК 6. — Арк. 11 зв., 23);
 22 VII 1565 (ЛГК 7. — Арк. 214, 277)
- 9 Себастьян Хоревський**, шляхтич
 23 I 1565 (ЛГК 7. — Арк. 17 зв.)
- 10 Щасний Красимовський**, шляхтич, слуга вїта Івана Борзобогатого
 28 I 1566 (ЛГК 8. — Арк. 24 зв.) — 25 III 1566 (ЛГК 8. — Арк. 72);
 Згад. 1 V 1566 (ЛГК 8. — Арк. 121 зв.)
- 11 Станіслав Романовський**, шляхтич, слуга вїта Михайла Єла-Малинського
 Від 13 II 1566 (ЛГК 8. — Арк. 40 зв.) — 16 IV 1566 (ЛГК 8. — Арк. 92 зв.);
 6 VIII 1566 (ЛГК 8. — Арк. 279 зв.) — 1 XI 1566 (ЛГК 8. — Арк. 458)
 *Мартин Кобильський, 17 IV 1566 (ЛГК 8. — Арк. 93)
- 12 Станіслав Защинський**, шляхтич, слуга вїта Михайла Єла-Малинського
 20 V 1570 (ЛГК 12. — Арк. 286);
 10 VIII 1570 (ЛГК 12. — Арк. 425 зв.)
- 13 Ян Завадський**
 17 I 1572 (ЛГК 13. — Арк. 26 зв.) — 7 V 1572 (ЛГК 13. — Арк. 261 зв.)
- 14 Лаврин Гаврилович**, слуга вїта Михайла Єла-Малинського
 24 VII — 20 IX 1572 (ЛГК 13. — Арк. 402, 411 зв., 548)
- 15 Якуб Клімашевський**, шляхтич
 17 VI 1575 (ЛГК 15. — 239 зв.) — 6 VII (ЛГК 15. — Арк. 276 зв.);
 повторно 4 V 1576 (ЛГК 16. — Арк. 136 зв.) — 23 XII 1581 (ЛГК 25. —
 Арк. 450);
 3 I 1584 — заступник луцького підстарости (ЛГК 31. — Арк. 7 зв.)
- 16 Себастьян Забівротський**, шляхтич
 20 II — 8 III 1576 (ЛГК 16. — Арк. 45 зв., 67 зв.)
- 17 Ян Чаїнський** (Ян Кравець)
 18 V 1582 (ЛГК 26. — Арк. 439);
 22 X 1583 (ЛГК 30. — Арк. 586 зв.)
- 18 Ян Озембловський**, лавник
 16 XII 1583 (ЛГК 30. — Арк. 717);
 2 I 1585 (ЛГК 34. — Арк. 81, 85 зв., 636)
- 19 Ян Нівінський**
 21 V 1584 (ЛГК 31. — Арк. 315)

- 20 Ян Шмонеvський**, шляхтич, слуга орендарки вiйтiвства кн. Катерини Дмитрової Козечиної
15 IX 1587 (ЛГК 37. — Арк. 839 зв., 844)
- 21 Богуш Ванкович**, мiський писар
12 II 1585 (ЛГК 34. — Арк. 164 зв.) — 26 V 1586 (ЛГК 35. — Арк. 486);
1588 (ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 2. — Кн. 250. — Арк. 793) — 6 XI 1590 (ЛГК 38. — Арк. 958);
8 II 1592 (ЛГК 40. — Арк. 244 зв.);
17 XI 1592 (ЛГК 41. — Арк. 177);
8 IX 1596 (ЛГК 49. — Арк. 679) — 26 XI 1596 (ЛГК 49. — Арк. 876 зв.); АЮЗР. — Ч. 8. — Т. 3. — № СХVІІІ. — С. 473)
* Бальцер Берлінський, золотар, орендар лентвiйтiвства, 1 XI 1591 (ЛГК 40. — Арк. 278), 10 V 1592 (ЛГК 40. — Арк. 532, 545, 552)
- 22 Дахно Горайнович**, шляхтич
15 IV 1592 (ЛГК 40. — Арк. 453)
- 23 Фронц Бромирський**, шляхтич, возний
17 XI 1595 (ЛГК 48. — Арк. 590)
- 24 Миколай Чарнацький**, шляхтич, слуга орендаря вiйтiвства Григорія Колмовського
15 VІІІ — 2 XI 1593 (ЛГК 44. — Арк. 214 зв., 620 зв.);
22 IV 1594 (ЛГК 45. — Арк. 514 зв.);
3 I 1595 (ЛГК 46. — Арк. 8)
- 25 Парфен Григорович Голузка**, мiщанин, слуга орендаря вiйтiвства Григорія Колмовського
28 II 1596 (ЛГК 49. — Арк. 132) — 4 III 1596 (ЛГК 49. — Арк. 117);
17 II 1620 — 1621 (ЛГК 120. — Арк. 314 зв.; АЮЗР. — Ч. 1. — Т. 6. — № ССІ);
24 X 1624 (ЛГК 140. — Арк. 680 зв.), пом. XI 1628
- 26 Олександр Ворона Боротинський**, шляхтич, слуга орендаря вiйтiвства Яна Харленського, луцького пiдкоморiя
21 III — 29 VІІІ 1597 (ЛГК 50. — Арк. 135, 667)
- 27 Абрам Линеvський**, шляхтич, слуга орендаря вiйтiвства Яна Харленського, луцького пiдкоморiя
4 IV — 8 VІІ 1598 (ЛГК 51. — Арк. 222 зв., 227; ЛГК 53. — Арк. 113, 375, 520)
- 28 Флорiан Лостайський**, шляхтич, слуга орендаря вiйтiвства Яна Харленського, луцького пiдкоморiя
16–27 IX 1598 (ЛГК 53. — Арк. 322)

29 Ярош Шустич, вйтівський писар

- 10 III 1598 (ЛГК 51. — Арк. 210);
 28 V — 21 XI 1599 (ЛГК 55. — арк. 458 зв., 775 зв.; ЛГК 62. — Арк. 666 зв.);
 20 III 1601; 30 VIII 1601 (ЛГК 63. — Арк. 242 зв., 278);
 11 V 1602 (ЛГК 66. — Арк. 365 зв.);
 15 XI 1606 (ЛГК 76. — Арк. 130 зв., 238, 515, 600, 832 зв., 987)
 *Максим Томилович, орендар лентвійтвства 21 III — 11 XI 1606 (ЛГК 76. — Арк. 246 зв., 975); 9–14 I 1607 (ЛГК 78. — Арк. 29, 73)

30 Якуб Козицький

- 11 V — 23 XI 1600 (ЛГК 51. — Арк. 325; ЛГК 61. — Арк. 189, 194; ВЛК. — Арк. 8 зв., 47 зв.);
 2 IV — 5 VII 1601 (ЛГК 62. — Арк. 328 зв., 494 зв.)

31 Олександр Бедерман, райця

- 20 II 1607 (ЛГК 78. — Арк. 135) — 20 I 1610 (ЛГК 87. — Арк. 199);
 8 V 1615 (ЛГК 100. — Арк. 464 зв.) — 29 I 1619 (ЛГК 111. — Арк. 82, 93 зв.)

32 Зенько Ігнатович (назв. Зигмунт Русовецький), міщанин

- 20 III — 18 XI 1613 (ЛГК 94. — Арк. 251, 938)

33 Ян Матвійович, райця

- 31 V — 26 IX 1619 (ЦДІАУК. — Ф. 2073. — Оп. 1. — Спр. 37; ЦДІАУЛ. — Ф. 52. — Оп. 1. — Кн. 35. — Стор. 1029)

34 Михайло Половкович, райця

- 1620 — помер перед 19 VIII 1622 (ЛГК 133. — Арк. 63)

35 Станіслав Засланський

- 28 I — 6 VI 1625 (ЛГК 141. — Арк. 125; ЛГК 145. — Арк. 208)

36 Криштоф Немиський, слуга Олександра Красинського

- 16 II 1628 (ЛГК 161. — Арк. 564 зв.)

37 Костянтин Яцкович

- 10 IX 1628 (ЛГК 163. — Арк. 401 зв.)

38 Миколай Лахнович

- 22 VIII 1633 (ЛГК 189. — Арк. 156 зв.)

39 Ян Гепнер, аптекар, лавник, райця

- 11 VIII — 28 XI 1636 (ЛГК 201. — Арк. 958, 1446);
 19 V 1637 (ЛГК 205. — Арк. 75)
 * Роман Лєвонович, лавник, намісник лентвійта 3 VII, 19 VII, 26 VIII, 13 IX,
 23 IX 1638 (М 1. — Арк. 16 зв., 23 зв., 31, 38, 42)

40 Шимон Злоторович, райця і намісник війта

5 VII, 29 VII, 18 VIII, 6 IX, 18 X, 22 XII 1638 (М 1. — Арк. 17 зв., 29, 36, 60, 74 зв.);
8 III 1639 (М 1. — Арк. 93) — 1 VII 1640 (М 1. — Арк. 168 зв.);
26 IV — 30 X 1641 (ЛГК 227. — Арк. 264, 509)

41 Василь Шилневич, райця

8 III 1642 (ЛГК 229. — Арк. 257)

42 Федір Липка, лавник, райця

27 IV 1643 (ЛГК 234. — Арк. 530 зв.);
29 IV 1649 (ЛГК 263. — Арк. 261)

43 Ян Охримович

30 VI 1648 (ЦДІАУК. — Ф. 33. — Оп. 1. — Спр. 6. — Арк. 170)

44 Геліяш Шелейко

15 II 1650 (ЛГК 265. — Арк. 133 зв.)

45 Деніс Кашубський, лавник

11 III 1655 (ЛГК 278. — Арк. 357 зв.)

46 Войтех Бачевський, райця

15 II 1658 (ЛГК 285. — Арк. 583);
3 VII 1658 (ЛГК 285. — Арк. 951);
1666 (ЛГК 321. — Арк. 854 зв.)

47 Ян Даргач, цирульник, райця

4 VI 1667 (ЛГК 316. — Арк. 33) — 11 VII 1668 (ЛГК 319. — Арк. 678);
13 VI 1673 (ЛГК 340. — Арк. 485);
26 IV 1675 (ЛГК 347. — Арк. 564 зв., 580) — 1679 ?;
16 VI 1691 (ЛГК 417. — Арк. 118 зв.) — 1693 ?

48 Стефан Нестерович

22 V 1669 (ЛГК 322. — Арк. 628);
31 III 1672 (ЛГК 336. — Арк. 275)

49 Сидор Стефанович

20 IV 1671 (ЛГК 329. — Арк. 888) — 28 III 1672 (ЛГК 335. — Арк. 408 зв.);
28 IX 1672 (ЛГК 338. — Арк. 511);
11 II 1673 (ЛГК 339. — Арк. 355 зв.)

50 Ян Стецкевич, вірменин

20 II 1673 (ЛГК 340. — Арк. 1124 зв.);
8 IV 1675 (ЛГК 347. — Арк. 486)
Помер перед 10 V 1679 (ЛГК 369. — Арк. 40 зв.)

51 Каспер Кубінський

17 VIII 1680 (ЛГК 369. — Арк. 655 зв.);

28 VII 1687 (ЛГК 398. — Арк. 569 зв.)

52 Дмитро Миронович

7 XI 1693 (ЛГК 431. — Арк. 621 зв.)

Помер перед 18 XII 1698 (ЛГК 447. — Арк. 715)

Додаток 2

**ЗАПОВІТ КОЛИШНЬОГО ЛУЦЬКОГО ЛЕНТВІЙТА
ПАРФЕНА ГОЛУЗКИ**

Луцьк, 24 серпня 1628 р.

Вписаний до луцької гродської книги 4 грудня 1628 р.

Облгата тестаменту зошлого пана Парфена Голузъки, месчанина луцкогo

Року тисеча шестьсотъ двадцатъ осмого, мсца декабра четверътого дня

На рочках судовых кгородских луцких од дня двадцать третего мсца ноабра в року звышъ написаном припалых и судовъне отправоват зачатых, перед нами, князем Павломъ Друцъким Любецкимъ, подстаростимъ, а Гелиашомъ Броницким, судею, урядниками судовыми кгородскими луцъкими, постановивъшисе очевисто шляхетныи панъ Ян Охримовичъ именемъ славетное панее Федоры Голузъковое для вписанъя до книгъ нынешных кгородских луцъких подалъ перъ облгатамъ тестаментъ въстатнее воли славетного пна Парфена Голузъки, месчанина луцкогo, с печатью и с подписом руки его самого, также с печатми и с подписами рукъ людеи добрых распоряженъе маетности ее все лежачое и рухомое учиненныи, о чомъ тот тестаментъ ширеи в себе мает, просечи абы принят и до книг уписанъ былъ. А такъ мы, суд, тот тестаментъ за прозбою менованою пна Охримовича для вписанъя до книгъ приимуючи, перед собою читати казалисмо, которыи писмом // [1647 зв.] полскимъ писаныи такъ се в себе маеть.

W imie Boga Ojca Wszechmogącego i Syna jego jednorodnego Jezusa Chrysta, Pana a Zbawiciela naszego, i Ducha świętego, Boga w Trójcy świętej jedynego. Amen.

Ja, Parfen Hołuzka, pomniąc na to, iż na tem misernym a doczesnym świecie ni masz nic pewniejszego każdemu człowiekowi tylko śmierć, po której zwykły następować niesnaszki do spadków między następcami. Przeto ja, będąc od Pana Boga chorobą złożony, w całym jednak rozumie i dobrej pamięci statecznie się na to rozmyśliwszy, jakobym majątnośćkę moje po żywocie moim w porządku ostatniej woli mojej małżonce mej miłej paniej Fedorze Hołuzkowej zostawił to

dobrowolnie tym testamentem ostatniej woli mojej, zeznawam i do wiadomości każdemu, komu tego wiedzieć potrzeba donoszę.

Naprzód poruczywszy i oddawszy duszę moję grzeszną Panu Bogu w Trójcy świętej jednemu (któremu po wszystkie dni żywota mego aż do tego ostatniego stopnia życia mego wyznawał i teraz wyznawam) s pokorną proźbą moją, aby dla zasług niewinnej męki syna jego Pana a Zbawiciela i odkupiciela naszego grzechu moje odpuścił miłościwie, // [1648] i dał przystęp do chwały Królestwa swego świętego. A ciało moje grzeszne, jeśliby Pan Bog posłał czas rozłączenia mego tu w Łucku przy cerkwi świętej Trójcy małżonka moja miła, pani Fedora Hołuzkowa, ma ućciwie według zakonu i wiary świętej wschodniej cerkwi greckiej, w której urodził się i do tego czasu w niej to mam, i wedle dostatku mego chudego do grobu odprowadzić i pochować ma.

Co się tknie majątności mojej tak leżącej, jako i ruchomej, tym tedy testamentem moim zapisuję małżonce mej miłej paniej Fedorze Hołuzkowej, któryem wiary i miłości małżeńskiej doznawał i teraz w chorobie mojej po wszystek czas na tem jusz ostatnim stopniu doznawałem i doznawał, która wszelakie staranie czyniąc swoim kosztem niemałą utratę zdrowie moje opatrując podięła, więc też i wiano, które wniosła w dom mój dla opatrzenia zdrowia mego utraciła, nagrodzając tedy życzliwie miłość i usługowanie jej, a tym bardziej szkodę i utratę (których i chudoba moja acz nie wystarczy) dla opatrzenia zdrowia mego podjęte. Uważając nie będąc na to ni od kogo namowiony, ale z dobrej woli mej // [1648 v.] i z ważnego baczenia mego, dom mój mnie prawem wieczystym od niewiernej Mejdy Lejbowny, judzinej, i syna jej Moszka, judysza, służący, który to z gruntem stoi jednym bokiem od gruntu manastyra i cerkwi świętej Trójcy, a drugim bokiem od domu i gruntu Żyda Lebermana, tyłem przyległ ku gruntowi i kościolowi Panny Maryej, kościoła ojców Dominikanów łuckich, a przodem stoi na ulicę, która idzie od Żydów ku mostu pererywającemu krzywemu, nikomu inszemu tylko małżonce mej miłej paniej Fedorze Hołuzkowej ze wszystkimi do tego domu przynależnościami i ze wszystkimi prawami na ten dom leżącemi, który jest pod jurysdycją zamku łuckiego, oddalając inszych wszystkich krewnych braci, sióstr i powinnych moich, tak blizkich, jako i dalekich tym testamentem ostatniej woli mojej daje, daruje i wiecznie zapisuję, tak też i drugi grunt mnie prawem wieczystym od sławnej pamięci niebożczyka pana Walentego Głębowskiego przeżywajemy słowy kapei⁵⁰ służący, który grunt leży między domami a to przodem ku ulicy Żydowskiej, która ulica z rynku idzie ku domowi Hanusa i paniej Wojciechowej // [1649] aptekarki ku domowi i gruntowi Miska Szabelnika, a bokami stoi: jednym bokiem ku domowi i gruntowi Żyda Rebejkowskiego, a drugim bokiem stoi ku domowi Lejba Żyda, tedy i ten grunt nikomu inszemu, tylko małżonce mej miłej paniej Fedorze Hołuzkowej wiecznie zapisuję, wszystkie prawa na ten dom i plac mnie od wysz

⁵⁰ Так у тексті.

mianowanych osob służące, na osobę pomienionej małżonki mej wlewam. Wolno tedy jest i będzie po śmierci mojej małżonce mej tak tem domem, jako i tym gruntem według woli i upodobania swego, szafować i onemi disponować, komu chcąc dać, darować, przedać, zapisać. Do tego rzeczy moje wszystkie tak leżące, jako i ruchome, jako złoto, srebro, szaty, cynę, miedź i wszystek sprzęt domowy od mała do wiela, co jeno rzeczą ruchomą nazwać się może, tak też i summy pieniężne, i długi wszystkie, jeśliby się u kogo za zapisami pokazały być, jako też i te pieniądze, które są przez mie roznym ludziom na zastawę pożyczone i gotową pieniędzy (cokolwiek jeno ich jest i będzie), przerzeczonej małżonce mej, oddalając krewne, powinne moje tak blizkie, jako dalekie, daje, // [1649 v.] daruję, i wiecznie zapisuję, postrzegając tedy całości małżonki mojej, aby po śmierci mojej o jakie długi trudniona nie była. Tedy tym testamentem ostatniej wolej mojej wiadomo czynię, że nikomu nic nie jest winien, o co i powtore tą ostatnią proźbą moją (naznaczywszy za obrońce i opiekuny tej że małżonce mej miłej panów przyjaciół moich pana Seweryna Oryszka i pana Iony Michajłowicza), proszę aby tego testamentu mego executorami byli.

I na to ten testament ostatniej wolei mojej s pieczęcią i s podpisem ręki mej własnej, także i panów przyjaciół moich, mianowicie ojca Eufemia Osteniewskiego, prezbitera i ustawnika cerkwi sobornej łuckiej, pana Jakuba Serbalka, pana Jana Owakowicza zostawuję, którzy za ustną proźbą moją pieczęci swe przycisnęli i ręce podpisali.

Pisan w Łucku roku Pańskiego tysiąc sześćset dwudziestego ósmego, msca augusta, dnia czwartego.

У того тестаменту при печатех подпись рукъ тыми словы: Парфень Григоревичъ Голузъка, рукою власною, Евѣфимеи **О**стеневскии, презвитер церкви соборное, власною. Przy tym testamencie pieczętowanym będący ustnie od chorego // [1650] przy bytności wszystkich proszony Jan Owakowicz m.p. Za ustną oczewistą proźbą pana Parfena Hołuzki proszony pieczętarz Jakub Serbalko ręką swą.

Котори же то тестаментъ за поданьемъ и очевистою прозбою вышъ реченое шобы, а за принатемъ нашимъ судовымъ увесь с початку ажъ до коньца до книгъ кгородскихъ луцькихъ есть уписанъ.

ЦДІАУК. — Ф. 25. — Оп. 1. — Спр. 160. — Арк. 1647 зв.-1650.

LUTSK DEPUTY ELDER (LANDWÓJT) IN THE 16th AND 17th CENTURIES: CHARACTERISTICS OF GOVERNMENT AND PERSONNEL

This article gives a short description of the government of Lutsk deputy elder (lantwójt) who performed mostly judicial functions. During the study period the function of this dignity in Lutsk experienced a kind of evolution. In the 16th century this service was closely associated

with a lifetime elder or his close circles. In most cases, he appointed by himself a deputy elder selecting among his servants, occasionally this jurisdiction passed to the city council which put forward their elder elect. From 1607 and beyond the elder office was steadily held by burghers which may indicate that since elders were less involved in the city judiciary and the self-governing rights of the middle class increased slightly. This publication is supplied by the list of Lutsk deputy elders in the 16th-17th centuries and the testament of a former deputy elder from 1628.

Keywords: *vogt*, *deputy elder (landwójt)*, *Lutsk*, *Polish-Lithuanian Commonwealth*, *Magdeburg law*, 16th-17th centuries.